

Dominik Gregor, 23 rokov, Martin

Doživotné Krížové štácie

Totality si vybrali svoju daň vo všetkých oblastiach. Výnimkou nie je ani literárna tvorba. Mnoho autorov ostalo pre širokú verejnosť skrytých a študenti sa o nich neučia v školách. Dôvodom často nie je nedostatočná kvalita, ale vyčlenenie z literárneho života počas temných období. Mnoho zo stratených talentov by si zaslúžilo propagáciu, ktorú im v minulosti odopreli. Výnimkou nie je ani Jozef Hnitka, ktorého Slovákom v roku 2003 navždy sprístupnila dcéra Mária Bátorová zbierkou Transfúzia. Osobitnú pozornosť čitateľa si zaslúži autorov jediný román s názvom Krížové štácie, ktorý Hnitka uverejnil ešte v roku 1949 a je nosnou súčasťou zbierky Transfúzia.

Hnitka sa vo svojom prvom – a zároveň jedinom – románe zameril na prostredie Kysúc, ktoré boli pre autora domovom. Vyznal sa v miestnych vzťahoch, čím mohol dostatočne realisticky opísať chudobný kraj s náročnými podmienkami na život. Čitateľa presúva do konca tridsiatych rokov, do končín, kde bola bieda na dennom poriadku. Autor svoj rodný kraj sprístupňuje do takej miery, že čitateľ sa môže so záľubou vžívať do netradičného prostredia. Vzhľadom na špecifickosť Kysúc nie je proces objavovania jednoduchý, ale ponúka obrazy, ktoré na čitateľa môžu pôsobiť dostatočne pútavo.

Hnitka zobrazil spoločnosť, ktorá sa z drvivej časti skladá z jednoduchej vrstvy, ktorú vďaka svojej prefikčnosti dokáže ovládať menšina. Vrcholné postavenie v Krížových štáciách má bohatá elita, ktorá pozostáva z farára, richtára a notára. Traja ľudia hýbu malými figúrkami presne tak, ako im to vyhovuje. V tomto smere je román nadčasový, keďže ukazuje, ako ľahko sa dá človek ovládať. "Páni vás takto pripravujú o všetko. Ich cieľom je, aby vás načisto ponížili, zdeptali, aby sa z vás mohli smiať. Či ešte nepoznáte pánske figle?" Autor odhaľuje konanie, ktoré využívajú mocní a dá sa aplikovať aj do súčasnosti.

Dominik Gregor, 23 rokov, Martin

Od začiatku románu sa vynára tajomstvo, o ktorom vedia len pánik farár a richtár Gonek. Autor použil ťah, ktorým ľahko získa čitateľovu pozornosť a prehlbuje v ňom zvedavosť. V tajomstve môže byť obsiahnutá celá záhada, ale zároveň nemusí obsahovať vôbec nič. Prezradenie môže mať pre mocných fatálne následky.

Hnitka rovnako účinne poukazuje na silu povier, ktoré ovplyvňovali život všetkých ľudí. Platili na chudobných aj na bohatých. Bosorka Bojduľa mohla v kysuckej dedine dať, ale aj zobrať. "Ak prisuší krava, len Bojduľa je na vine; ak dobre dojí, zas len Bojduľa má v tom prsty; ak mládenec nechá dievku - Bojduľa, ak chlap odíde od ženy - Bojduľa, a keď sa niekto nemôže pohnúť na posteli, nuž, kto iný? - len Bojduľa pomôže." Povery a údajné čary ničia životy. Hnitka ďalšou cestou ukazuje, ako ľahko sa môže nechať jednoduchý človek ovplyvniť.

Sociálnu stránku formuje aj náročné kysucké prostredie. Potulky kysuckými grapami odoberajú silu aj najpevnejším jedincom a odlúčenie od spoločnosti dokresľujú samoty, na ktorých domáci bývajú. Hnitkovo prostredie je dôveryhodné a postavené na pevných základoch. Ukazuje, ako ľahko môže richtár Gonek získať vplyv na osamotených ľudí a ako sa mu sťažuje situácia v meste, kde sa stretávajú svetári so skúsenosťami zo zahraničia. Prinášajú múdrosti, ktoré inokedy do Kysúc len ťažko prechádzajú. Hnitka prezentuje tézu, že autorita je mocná dovtedy, kým má koho a ako uplatiť, čím opäť prezentuje nadčasové vnímanie situácie. Zároveň sa Hnitka prezentoval odvahou, na základe ktorej román v čase totality zverejnil.

Vo svete, kde sú hlavným problémom sveta dedinčanov nedostavané krížové štácie, sa nájdu aj osoby, ktoré chcú zmenu k lepšiemu. V príbehu nimi sú Čuboň a kaplán Hrčka. Negatívnou črtou románu je autorove aktuálne rozpoloženie, počas ktorého bol presvedčený, že jedinou záchranou proti vykorisťovaniu môže byť socializmus. Čuboň rozpráva o lepšom

Dominik Gregor, 23 rokov, Martin

svete, ktorý odzrkadľuje postoj autora. Hnitka svoj pohľad neskôr zmenil, od socializmu sa odklonil, no román *Krížové štácie* obsahuje viacero odkazov na totalitný režim ako záchrancu.

Príkladom môžu byť Čuboňove slová: "Nediv sa. Keď my zvíťazíme a preberieme moc do svojich rúk, nemusí ešte zvíťaziť pracujúci ľud na celom svete. Kapitalisti sa tak ľahko nevzdajú moci, a preto bude potrebná aj nám armáda, ale to bude armáda naša, armáda pre ľud, armáda robotníckej triedy. Len potom, až keď zvíťazí pracujúci ľud na celom svete, zbrane prerobia na továrenske stroje. Niečo z nich uložia do múzeí, aby pripomínali Sodomu a Gomoru."

Na druhej strane, Hnitka nie je v románe orientovaný jednoznačne na jednu stranu. Nie každá Čuboňova myšlienka o socializme je prijímaná kladne a východiská ponúka aj mladý kaplán Hrčka, ktorý sa neuspokojí s Čuboňovým výkladom, že Boh nie je. Autor však narúša aj dobové vnímanie viery a Boha. Presadzuje myšlienku, že nedôsledná a jednostranná viera v Boha sa posunie smerom k dôvere človeka k človeku. Predchádzajúce tvrdenie len dokrešľuje nadčasovosť Hnitkových slov, ktoré v polovici dvadsiateho storočia spoločnosť odmietla.

Román *Krížové štácie* pôsobí realisticky a neprikrašľuje skutočnosti náročného života na Slovensku v medzivojnovom období. Autor používa jazyk Kysučanov, ktorý pomáha v autentickosti a poväčšine nerobí veľké problémy pri pochopení textu čitateľom z rôznych kútov Slovenska. V románe je zobrazená nepríjemná minulosť, počas ktorej samozvané elity dosiahli to, čo si zaumienili. Jednoduché vrstvy boli proti intrigám pánov bezmocné. Hnitka však nezatraca svet Kysučanov a nádej vidí v budúcnosti.

Siahnutie po zbierke *Transfúzia* a konkrétne románe *Krížové štácie* môže súčasnému čitateľovi vysvetliť spôsob rozhodovania sa ľudí v minulosti. Ukazuje vplyvy na

Dominik Gregor, 23 rokov, Martin

jednoduchého človeka a náročnosť vzopriet sa mocným. Jediný román Jozefa Hnitku je prístupný súčasnej spoločnosti najmä pre už niekoľkokrát opakovanú nadčasovosť, ktorú ponúka vo viacerých otázkach.

Dôležité je však chápať význam v kontexte náročného obdobia polovice dvadsiateho storočia.